

Nâng cao chất lượng giờ thảo luận các môn lý luận chính trị thông qua phương pháp dạy học tình huống

ThS TẠ THỊ THANH TÂM

Đại học Hà Nội; Email: tamttt@hanu.edu.vn

Tóm tắt: Trong mô hình đào tạo tín chỉ, chất lượng của việc giảng dạy các môn lý luận chính trị (LLCT) không chỉ phụ thuộc vào giờ giảng lý thuyết mà còn phụ thuộc rất nhiều vào giờ thảo luận. Đối mới phương pháp giảng dạy là khâu trọng tâm trong việc nâng cao chất lượng giảng dạy, chất lượng đào tạo và là quá trình liên tục không có điểm dừng. Bài viết phân tích về việc sử dụng phương pháp dạy học tình huống trong giờ thảo luận nhằm nâng cao tính thực tiễn của môn học LLCT trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: môn lý luận chính trị; giờ thảo luận; phương pháp dạy học tình huống.

1. Giờ thảo luận trong mô hình đào tạo tín chỉ các môn lý luận chính trị

Mô hình đào tạo theo học chế tín chỉ được tổ chức theo ba hình thức tổ chức dạy - học, tương ứng với ba kiểu giờ tín chỉ: giờ tín chỉ lên lớp, giờ tín chỉ thực hành/ thảo luận và giờ tín chỉ tự học. Tùy theo quy định cụ thể từng trường, nhưng số giờ thảo luận của các môn LLCT là xấp xỉ số giờ giảng lý thuyết. Như vậy, có thể khẳng định giờ thảo luận (seminar) là thành tố bắt buộc và có vị trí quan trọng trong chương trình giảng dạy các môn LLCT.

Thảo luận là hình thức tổ chức cho người học trao đổi, tranh luận các vấn đề học tập, để tự rút ra được các kết luận theo yêu cầu bài học⁽¹⁾.

Mục đích của thảo luận trong chương trình giảng dạy các môn LLCT nhằm làm rõ hơn những kiến thức, kỹ năng được nghiên cứu trong bài giảng, đặc biệt là những vấn đề khó, trừu tượng, ... đồng thời, gắn lý thuyết với thực tiễn; mục tiêu của giờ thảo luận phải đảm bảo kiến thức của bài giảng lý thuyết trên lớp, rèn luyện và hình thành các kỹ năng. Vai trò của giờ thảo luận trong mô hình đào tạo tín chỉ được thể hiện trên những khía cạnh: tạo cơ hội khắc sâu, mở rộng và củng cố các kiến thức lý thuyết; gắn kết lý luận với thực tiễn, tăng cơ hội vận dụng các kiến thức lý luận vào thực tế; hình thành và rèn luyện các kỹ năng: thuyết trình, phát huy tính tự tin, tích cực, chủ động, sáng tạo học hỏi lẫn nhau, cùng

nhau đối thoại và bảo vệ các quan điểm, ý kiến cá nhân, kỹ năng chia sẻ, hợp tác... Đây đều là những kỹ năng mềm không những cần thiết trong môi trường làm việc mà còn là kỹ năng sống cơ bản hàng ngày. Như vậy, thảo luận sẽ góp phần nâng cao bản lĩnh chính trị của sinh viên. Trên cơ sở đó, sinh viên vận dụng các kiến thức về LLCT để nhìn nhận, đánh giá các vấn đề kinh tế - xã hội và thực tiễn.

2. Phương pháp dạy học tình huống

Theo Từ điển Tiếng Việt: tình huống là toàn thể những sự việc xảy ra tại một nơi, trong một thời gian hoặc một thời điểm⁽²⁾.

Các tình huống trong dạy học phải thỏa mãn các điều kiện:

- Mang tính thời sự, sát với thực tế; chứa đựng thông tin đầy đủ, buộc sinh viên phải sử dụng thông tin trong tình huống hay kiến thức đã học để giải quyết;

- Tình huống đưa ra phải thể hiện những thách thức thực sự, phải tạo ra khả năng để sinh viên đưa ra nhiều giải pháp, thu hút sự chú ý, kích thích tư duy; tình huống phải có vấn đề và không có câu trả lời duy nhất đúng cho vấn đề đó. Các nhân vật, sự kiện trong tình huống có tính hiện thực.

- Tình huống đưa ra có tính phức tạp vừa đủ, buộc sinh viên phải suy nghĩ, vận dụng khả năng trí tuệ để giải quyết. Tình huống có thể phức tạp, có

thể dài, hoặc ngắn gọn đơn giản. Độ dài, ngắn của tình huống không quyết định tính phức tạp. Giảng viên nên đưa ra nội dung tình huống phù hợp với trình độ, kinh nghiệm của sinh viên.

Cấu trúc của tình huống dạy học: thông thường có 3 phần:

Phần mở đầu: nêu tóm tắt nội dung, bối cảnh của các sự kiện trong tình huống.

Phần trọng tâm: mô tả các diễn biến của các dữ kiện hay sự kiện trong tình huống.

Phần yêu cầu giải quyết tình huống: nêu rõ yêu cầu, nhiệm vụ cần giải quyết.

Phương pháp dạy học tình huống có ưu điểm: giúp sinh viên dễ hiểu, dễ nhớ những vấn đề lý thuyết phức tạp; gắn kiến thức bài học với thực tiễn cuộc sống, liên kết các lý thuyết rời rạc của một môn học hay nhiều môn học khác nhau; góp phần nâng cao tính chủ động sáng tạo của sinh viên, tăng tính hấp dẫn, hứng thú cho môn học; góp phần tạo cơ hội cho sinh viên phát triển toàn diện các kỹ năng hợp tác, làm việc nhóm, kỹ năng phân tích, xử lý thông tin, giải quyết vấn đề, năng lực tư duy phê phán, phản biện...

Nhược điểm của phương pháp dạy học tình huống: tăng khối lượng làm việc và tạo ra nhiều thách thức cho giảng viên, phải thực sự tâm huyết, đầu tư để tìm ra tình huống phù hợp; đòi hỏi sinh viên có sự năng động, nắm kiến thức chắc, khả năng tư duy.

3. Thiết kế tình huống dạy học mang tính thực tiễn để nâng cao chất lượng giờ thảo luận các môn lý luận chính trị

Ở giờ học lý thuyết, chất lượng bài giảng thể hiện ở nội dung học thuật, tính cập nhật của kiến thức chuyên môn. Còn giờ thảo luận phải khác giờ giảng lý thuyết. Tránh biến giờ thảo luận thành giờ ôn tập, hay giảng viên hỏi sinh viên trả lời. Thảo luận nhằm vào chủ đề có tính thực tiễn để làm cho lý luận trừu tượng, phức tạp thành những vấn đề gần gũi, phản ánh cuộc sống. Giờ thảo luận có thể sử dụng nhiều phương pháp dạy học tích cực: phương pháp chia nhóm thảo luận, phương pháp nêu vấn đề, phương pháp đóng vai, phương pháp bể cá... Nếu sử dụng phương pháp tình huống sẽ làm bài giảng LLCT trở nên có tính thực tiễn và giờ thảo

luận đạt hiệu quả cao. Sinh viên nhận thức kiến thức đã học mang tính hữu ích, chứ không xa vời, trừu tượng. Từ đó, có hứng thú với môn học hơn. Không khí giờ học trở nên sôi nổi vì tranh luận giải quyết tình huống

Các tình huống dạy học để sử dụng trong giờ thảo luận trong các môn LLCT đều không đơn giản mà có, giảng viên phải thực sự tâm huyết, có kinh nghiệm và đầu tư nghiên cứu mới tạo ra tình huống. Các tình huống dạy học nói chung và tình huống trong giờ thảo luận của các môn LLCT nói riêng đều phải thỏa mãn các điều kiện và cấu trúc chung của một tình huống dạy học. Ngoài ra, giảng viên cần nắm vững một tình huống phải đảm bảo các yêu cầu sau:

- Bám sát mục tiêu kiến thức và bao hàm kỹ năng, thái độ của bài giảng.

- Tình huống phải gợi ra sự tranh luận, kích thích tư duy sáng tạo.

- Mang tính giáo dục, sát với thực tế, có trọng tâm. Nội dung được kết cấu rõ ràng, văn phong mạch lạc, dễ hiểu.

Căn cứ để hình thành một ý tưởng cho tình huống dạy học trong giờ thảo luận rất đa dạng, có thể từ các vấn đề thời sự, vấn đề “hot” với lứa tuổi sinh viên, từ bề dày chuyên môn của giảng viên, từ truyền thông... Kinh nghiệm của tác giả thường có 2 cách xuất phát để xây dựng ý tưởng.

Cách thứ nhất, thiết kế tình huống thảo luận xuất phát trực tiếp từ các kiến thức bài giảng và vận dụng kiến thức đó để giải quyết tình huống.

Ví dụ, tình huống cho giờ thảo luận chương 2 môn Triết học về các Quy luật cơ bản của Triết học.

Tháng 3.2022, một phụ huynh đến gặp cô giáo Hoa - chuyên gia luyện thi IELTS với mong muốn cho con học và thi đạt trình độ IELTS 7.0 vào tháng 5.2022 nhằm mục đích được xét tuyển thẳng đại học. Sau khi cô Hoa tiến hành các bài kiểm tra trình độ với học sinh thì học sinh đạt 5.0. Cô Hoa đã trao đổi với phụ huynh rằng, trung bình để học IELTS từ trình độ 5.0 lên trình độ 7.0 mất khoảng 3 đến 5 tháng tùy thuộc vào quyết tâm, khả năng tiếp thu của từng học sinh. Nếu ngày nào cũng học trung bình 2 giờ/ngày với quyết tâm cao cũng phải mất ít nhất 3 tháng. Phụ huynh thì mong muốn 2 tháng

con đạt trình độ 7.0 và sẵn sàng chi trả mức học phí cao. Cô Hoa đã không nhận lời dạy học sinh này. *Nêu nhiệm vụ: Sinh viên giải thích phụ huynh đúng/sai? Vì sao? Lý do cô Hoa không nhận lời dạy học sinh này, dù mức học phí phụ huynh trả là cao.*

Trong tình huống này, yêu cầu sinh viên vận dụng quy luật cơ bản của triết học: quy luật từ những thay đổi về lượng dẫn đến những thay đổi về chất và ngược lại. Trong tình huống này, lượng là gì? chất là gì? Nếu không biết tích lũy dần về lượng thì không thể đòi hỏi có kết quả tốt và không theo quy luật khách quan có thể phải nhận hậu quả xấu. Sự biến đổi từ lượng đến chất được diễn ra ra sao? Từ đó, có thể rút ra bài học cho chính bản thân, muốn có kết quả học tập tốt thì học là quá trình tích lũy dần kiến thức chứ không nên để sát thời điểm thi mới học.

Ví dụ, tình huống cho giờ thảo luận chương 1 môn Kinh tế chính trị về các phương pháp nghiên cứu Kinh tế chính trị.

Sau khi biết con gái trúng tuyển vào đại học, gia đình đã họp bàn về nơi ở trọ của Nga khi nhập học. Bố Nga nói phải chọn nơi ở gần trường học, tiện xe buýt, an ninh tốt, chủ nhà tử tế... Còn Mẹ Nga nói quan trọng chỗ ở giá thuê rẻ, có nhiều chỗ bán đồ ăn... cứ như vậy, cả nhà tranh luận mà không thống nhất sẽ chọn nơi ở trọ thế nào? Nêu nhiệm vụ: sinh viên cho gia đình lời khuyên.

Tình huống này, sinh viên vận dụng phương pháp trừu tượng hóa khoa học, xác định bản chất hay vấn đề quan trọng nhất của việc tìm nơi ở trọ chỉ cần đảm bảo 1 - 2 tiêu chí cơ bản. Ví dụ là giá thuê rẻ và an ninh tốt. Còn các tiêu chí gần bên xe, nhiều quán ăn, gần trường, nội thất đầy đủ... là yếu tố phụ, yếu tố không điển hình có thể bỏ qua, chưa tính đến, như vậy việc tìm nhà trọ sẽ dễ dàng hơn, không nên đặt ra quá nhiều yêu cầu cùng lúc.

Cách thứ hai, thiết kế tình huống thảo luận xuất phát từ việc sinh viên vận dụng các kiến thức bài giảng, kiến thức tổng hợp và kết hợp kinh nghiệm bản thân để có thể giải quyết tình huống.

Tình huống này phù hợp hơn với các môn Chủ nghĩa xã hội khoa học, Tư tưởng Hồ Chí Minh, Lịch sử Đảng Cộng sản Việt Nam.

Ví dụ tình huống cho giờ thảo luận chương 7

môn Chủ nghĩa xã hội khoa học về Cơ sở xây dựng gia đình trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội.

Cường và Lan học cùng trường đại học và yêu nhau từ năm thứ 3. Thấm thoát, đã đến ngày ra trường, cả 2 bạn đều hoàn thành khóa học với thành tích đạt loại khá. Mặc dù đã đi làm nhưng thu nhập của Cường và Lan vẫn chưa ổn định vì vài lần thay đổi công ty. Lan bàn với Cường chúng ta kết hôn nhé! Nhưng Cường nói chỉ kết hôn khi có sự nghiệp, tài chính vững vàng. Cứ như vậy, sau 2 năm tốt nghiệp mà đám cưới vẫn chưa diễn ra. Nêu nhiệm vụ: sinh viên cho biết ý kiến cá nhân về vấn đề này.

Với tình huống này sinh viên cần nhận thức gia đình là tế bào của xã hội. Mỗi một gia đình tốt sẽ tạo nên một xã hội tốt. Xây dựng gia đình, đó không chỉ là trách nhiệm cá nhân mà còn là trách nhiệm với xã hội. Trong đó, các bạn trẻ là một phần của gia đình, là người có trách nhiệm và nghĩa vụ đối với việc chăm lo hạnh phúc gia đình... Để có một gia đình tốt ngoài tình yêu, còn cần có sự cảm thông chia sẻ, tự chủ về tài chính... Bài học rút ra cho các bạn trẻ, cần tạo lập cơ sở cho cuộc sống hôn nhân bền vững; tùy vào điều kiện, hoàn cảnh mà lựa chọn thời điểm kết hôn sao cho phù hợp.

Tương tự, giảng viên có thể xuất phát từ tình huống đại dịch Covid-19, thì thể hiện lòng yêu nước thế nào? Hay tình huống chuyển xe 0 đồng; siêu thị 0 đồng thể hiện tiếp nối truyền thống nhân ái của dân tộc và tư tưởng Hồ Chí Minh. Từ đó, yêu cầu sinh viên nhận diện những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc trong cuộc sống hiện đại.

Để giảng dạy lý luận chính trị không đi theo lối kinh viện, giảng viên cần nhận thức giờ thảo luận có vị trí quan trọng và cần thiết trong chương trình, gắn lý luận với thực tiễn, học đi đôi với hành. Phương pháp dạy học tình huống là một hình thức dạy học phù hợp trong các giờ thảo luận vì mang tính thực tiễn cao, gây hứng thú, qua đó rèn luyện các kỹ năng cho sinh viên, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục đại học./.

(1) Phan Thị Hồng Vinh (2010), *Phương pháp dạy học*, Nxb. Trường Đại học Sư phạm.

(2) Viện Ngôn ngữ học Việt Nam (2001), *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb. Thanh niên.